Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi
Iğdır University Journal of the Institute of Science and Technology

Türkiye'de Tarım Kesiminin Vergilendirilmesi

Seyit HAYRAN[1]

ÖZET: Tarımın doğal şartlara daha fazla bağımlı oluşu ve tarımın stratejik konumu gibi nedenlerden dolayı tarımın vergilendirilmesi, üzerinde hassas bir şekilde çalışılması gereken bir konudur. Ayrıca tarımdan alınan vergiler, kamu ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında önemli birer de tarım politikası aracıdırlar. Bu derlemede tarım kesiminden alınan vergiler, mer'i mevzuat ve bilimsel açılardan incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Tarım, vergi, Türkiye

Taxation of Agriculture Sector in Turkey

ABSTRACT: Taxation of agriculture for several reasons including being more dependent on natural conditions of agriculture and its strategic location, a subject to be studied precisely. In addition to meeting public needs, taxes on agriculture are important agricultural policy tools. In this review, taxes on the agricultural sector were examined the current regulations and scientific viewpoints.

Keywords: Agriculture, tax, Turkey

Cilt: 3, Sayı: 1, Sayfa: 69-72, 2013
Volume: 3, Issue:1, pp: 69-72, 2013

[1] Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara, Türkiye
Sorumlu yazar/Corresponding author: Seyit HAYRAN, hayrans@ankara.edu.tr

Geliş tarihi / *Received:* 07.06.2012
Kabul tarihi / *Accepted:* 16.10.2012

GİRİŞ

Devletler, toplum halinde yaşayan insanların, bu toplumsal yaşantılarında kaynaklanan ortak ihtiyaçların karşılanmasını finanse etmek amacıyla; borçlanma, uluslar arası yardımlar, mal ve hizmetlerin satılması, harçlar, resimler, şerefiyeler, vergi cezaları, parafiskal gelirler, emisyon, vergiler gibi fon kaynaklarına başvururlar.

Vergi toplama yetkisine sahip Devlet, sahip olduğu egemenlik haklarından kaynaklanan yasal ve fiili gücü kullanır. Keza Türkiye Cumhuriyeti Devleti' de Anayasanın 73. maddesi ile bu güç ve yetkisini somutlaştırmış, "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür" hükmüyle her Türk vatandaşının, mali gücüne göre vergi mükellefi olma zorunluluğu bulunduğunu belirtmiştir.

Tarım sektörü, Türkiye'nin gayrisafi yurt içi hasılasındaki payı nedeniyle çok önemli bir vergi potansiyeli oluşturmaktadır. Ancak tarımın doğal şartlara diğer sektörlere göre daha fazla bağımlı oluşu, tarımsal gelirin hesaplanmasında yaşanan teknik zorluklar, tarımda yıldan yıla gelir dalgalanmalarının fazla oluşu, tarımın stratejik konumu gibi nedenlerden dolayı tarımın vergilendirilmesi, üzerinde hassas bir şekilde çalışılması gereken bir konudur. Ayrıca tarımdan alınan vergiler, kamu ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında önemli birer de tarım politikası aracıdırlar. Tarımsal üretimin istenilen şekilde yönlendirilmesi ve işletmeler arası gelir dağılımının istenilen düzeye çekilmesi konularında, vergiler önemli bir politika aracı olarak görülmektedir.

TARIM KESİMİNİN VERGİLENDİRİLMESİ

Tarımsal gelirin vergilendirilmesi: Gelir vergisi gerçek kişilerin bir takvim yıllında kazandıkları gelir ve iratları üzerinden, Türkiye'de 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununa (GVK) göre tahsil edilen bir vergidir. GVK'nin 2. maddesinde zirai kazançlar vergilendirilecek olan gelirin unsurları arasında sayılmış, 52. maddesinde de zirai kazanç "zirai faaliyetten doğan kazanç" olarak tanımlanmıştır. GVK'ye göre Türkiye'de, tarımda gelir vergisi uygulamasında stopaj usulü temel vergileme usulü olarak belirlenirken, Kanunda belirtilen büyüklüklerin üzerindeki işletmelerin gerçek usule göre de vergilenmesi yolu benimsenmiştir. Yani gelir vergisi, tarımda gerçek usule göre ve stopaj şeklinde uygulanmaktadır. GVK'nin 54. maddesinde belirlenen işletme büyüklüğü ölçülerini aşan (Bitkisel ürünlerde dekara, hayvansal ürünlerde hayvan sayısına ve alet makine sayısına göre belirlenen ölçütlerin üzerinde olan) çiftçiler ile bir biçerdövere veya bu mahiyetteki bir motorlu araca veya on yaşına kadar ikiden fazla traktöre sahip olan çiftçilerin kazançları gerçek usule göre vergilendirilirler. Ayrıca GVK, bu ölçülerin altında kalan işletmelerin de defter tutarak gerçek usule tabi olma durumlarını ve gerçek usulde vergilendirilen işletmelerin gelirlerinin zirai işletme hesabına göre mi yoksa bilanço esasına göre mi belirleneceğini, çiftçilerin kendi isteklerine bırakmıştır. Gerçek usulde vergilendirilerek defter tutan işletmeler kazançlarının ve iratlarının %15 ila %35 arasında değişen bir oranını gelir vergisi olarak ödemektedirler. Gelir vergisinin tarımda bir diğer uygulama şekli de stopaj (Kaynakta kesim) uygulamasıdır. Bu uygulamada tarımsal ürünlerin alış fiyatı üzerinden belirlenen stopaj oranları kadar bir tutar gelir vergisi olarak kesilmekte, arda kalan kısım çiftçiye ödenmektedir. Stopaj oranları %2 - %4 arasında değişmektedir. Ürünün ticaret borsasında tescil edilip satılması halinde, borsa harici satışlara göre daha düşük stopaj oranı uygulanmaktadır (Anonim, 2011; Anonim, 1961). Kaynakta kesinti yapılması açısından, çiftçinin kazancının gerçek usulde tespit edilip edilmemesinin önemi bulunmamaktadır. Ancak gerçek usulde vergilendirilmeyen çiftçiler açısından yapılan kesinti nihai vergileme olurken, kazancı gerçek usulde tespit eden çiftçiler, kesinti suretiyle ödenen vergileri beyanname üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsup etmek imkanına sahiptirler (Baş, 1999).

Tarım işletmelerinin büyük çoğunluğu stopaj yoluyla gelir vergisi ödemektedirler. Gerçek usulün yaygın olarak uygulanmamasının en önemli sebepleri arasında, tarım işletmelerinin sayıca fazlalığı, çiftçinin kayıt tutma konusunda yeterli bilgi birikimine sahip olmaması, kaynakta kesim (Stopaj) usulünün uygulama kolaylığı, vergi tahsil masraflarının, elaman ihtiyacının ve vergi formalitelerinin olmaması gösterilebilir (Akdoğan, 2001). Tarımda vergi uygulamaları, kamu giderlerinin karşılanmasına yaptığı katkı kadar önemli birer de tarım politikası aracı durumdadırlar. Bu sebeple uygulanan vergi politikasının, tarım politikaları ile eşgüdüm içerisinde yürütülmesi ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Tarım sektöründe en önemli sorun, yeterince kayıt tutulmamasıdır. Tarım işletmelerinin yapısal

problemlerinin çözülememesinde de temel rol oynayan kayıt tutulmaması probleminin çözümü açısından stopaj uygulaması yerine, gerçek usulde vergilendirmenin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Ayrıca gerçek usulde de zirai kazançların belirlenmesi konusunda, zirai işletme hesabı yerine, her türlü ekonomik analize imkan sağlayan ve denetimi de daha kolay olan bilanço esasının benimsenmesi gerekmektedir.

Tarım kesimindeki nüfusun tükettiği mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi: Tüketim vergilerin yaygın bir tabanın sağlanabilmesi için geniş halk grupları tarafından tüketilen malların vergilendirilmesi şeklinde oluşur. Bu tip mallar için yapılan harcamalar düşük gelirli kişilerin bütçelerinde önemli bir yer tutar ve kişinin geliri arttıkça önemini kaybeder.

Katma değer vergisi (KDV) üretim-tüketim zincirinin her aşamasında, mal ve hizmetin el değişiminde alınan, vergi indirimine imkan tanıyan bir satış vergisidir. Günümüzde harcamalar üzerinden alınan en geniş vergi konumundadır. KDV, Türkiye'de 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununa dayanılarak tahsil edilmektedir. Buna göre; KDV'nin mükellefi, mal veya hizmeti satın alan kişi, vergi sorumlusu (Vergi tahsilatını yaparak, bunu vergi dairesine yatırmakla yükümlü olan kişi) mal veya hizmeti satan kişidir. Yani KDV'yi esas ödeyen kesim son tüketici olmaktadır. İşletmeler sattıkları mal veya hizmet karşılığı tahsil ettikleri KDV'den (Hesaplanan KDV), mal veya hizmet satın alımlarında ödedikleri KDV'yi (İndirilecek KDV) mahsup ettikten sonra kalan miktarı vergi dairelerine yatırmak zorundadırlar (Anonim, 1984). KDV oranları Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmektedir. Son alınan Bakanlar Kurulu Kararına göre KDV oranları %1 ila %18 arasında değişmektedir (Anonim 2011).

Tarım işletmelerinin KDV konusunda bazı sorunları bulunmaktadır. Tarım dışı sektörlerde, nihai tüketici tarafından karşılandığı için bir maliyet masrafı haline dönüşmeyen KDV, tarımda üreticiler tarafından karşılanmak zorunda kalmakta ve maliyet masrafına dönüşmektedir. Ağırlıklı olarak stopaj usulüyle vergilendirilen tarım işletmelerinin, diğer sektörlerde faaliyet gösteren işletmeler gibi, hesaplanan ve indirilecek KDV şeklinde mahsup işlemi yapma imkanları bulunmamaktadır. Bu sebeple tarım kesimine yönelik vergi politikaları gözden geçirilerek, tarım kesimi aleyhine işleyen bu durumun düzeltilmesi gerekmektedir.

Tarım arazisinin vergilendirilmesi: Türkiye sınırları içerisinde bulunan arsa ve araziler Emlak Vergisi Kanununa (EVK) göre arazi vergisinin konusunu oluşturmaktadırlar. Bina vergisinde olduğu gibi arazi vergisinde de, belediye ve mücavir alan sınırları dışında olan araziler, arazi vergisinin konusu dışındadır. Belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde bulunan arazi, arazi vergisinin konusu içerisinde bulunmaktadır. Ancak Yasa Koyucu tarımsal üretimin stratejik önemi ve tarım arazisinin amaç dışı kullanımının engellenebilmesi amacıyla EVK'nin 15. maddesinde tarım arazisine yönelik bazı geçici muaflıklar getirmiştir. Bu maddeye göre, toprak ve topoğrafik özellikleri ve erozyon gibi sınırlayıcı faktörler sebebiyle kültür bitkilerinin yetişmelerini engelleyen araziden; bataklık, turbiyer, çorak, makilik, çalılık, taşlık ve sair haller dolayısıyla üzerinde tarım yapılamayan sahaların, ıslah tedbirleriyle yeniden tarıma elverişli hale getirilmesinde 10 yıl; Teknik, ekonomik ve ekolojik bakımlardan gerekli şartları haiz olan arazide yeniden fidanla dikim veya aşılama veya yeniden yetiştirme suretiyle ağaçlık, meyvelik, bağ ve bahçe meydana getirilmesinde asgari 2 yıl, azami 15 yıl süreyle arazi vergisinden muaf tutulmaktadır (Anonim, 1970).

Tarımdan alınan en önemli vergi kalemlerini oluşturan gelir vergisi, emlak vergisi ve KDV'nin yanı sıra, bu sektörden alınan motorlu taşıtlar vergisi, özel tüketim vergisi gibi vergi kalemleri de bulunmakla beraber, bu derlemede inceleme konusu yapılmamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarım yüksek bir vergi potansiyeline sahiptir. Ayrıca tarımda vergilendirme, tarım politikaları aracı olarak da kullanılabilmektedir. Tarımsal kazancın vergilendirilmesinde en yaygın kullanılan yöntem olan stopaj usulünün kayıt tutma zorunluluğu getirmemesi, tarım işletmelerinde kayıt tutumunu ortadan kaldırmıştır. Keza yasal bir zorunluluk getirilmeyen çiftçi kayıt tutmamaktadır. Tarımsal kazancın vergilendirilmesinde bütün işletmelerin gerçek usulü göre vergilendirilmeleri, bu alanda kayıt tutmayı yaygınlaştırılacak, her türlü ekonomik analize imkan sağlayabilen bu kayıtlar sayesinde tarım politikaları daha sağlıklı belirlenebilecek, uygulanan politikaların tarım kesimine etkileri daha sağlıklı analiz edilebilecektir. Tarımda gerçek usulde vergilendirmemenin yarattığı bir diğer önemli sakıncada, çiftçilerin satın aldıkları tarımsal girdiler için öde-

dikleri KDV'yi geri alamamaları ve maliyetlerinin yükselmesidir. Ayrıca, tarımsal gelirin vergilendirilmesinde gerçek usul uygulamalarının yaygınlaştırılması ile çiftçilerin satın aldıkları girdilerin de kayıt altın alınması sağlanabilecektir. Çiftçilerin kayıt tutumu konusundaki yetersizlikleri ve bilgi eksiklikleri göz önüne alınarak, kayıt tutumunun yapılacak bir yasal düzenleme ile ziraat mühendislerinin görev alanına dahil edilmesi hem doğru ve güvenilir verilerin elde edilmesine hem de ziraat mühendislerine yönelik istihdam imkanlarının artmasına sebep olacaktır. Bunun yanı sıra, bilindiği üzere Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı birçok köyde ziraat mühendisleri istihdam etmektedir. Bu ziraat mühendislerinin görev alanlarını belirleyen yasal düzenlemelerde yapılacak değişikliklerle kayıt tutumu konusunda halihazırda görev yapan mühendislerden de yararlanılması imkan dahilinde görülmektedir.

KAYNAKLAR

Akdoğan, A., 2001. Türk vergi sistemi ve uygulamaları. Gazi Kitabevi.

Anonim, 1961. Gelir vergisi kanunu. Kanun no: 193, Resmi Gazete No: 10700, Ankara.

Anonim, 1970. Emlak vergisi kanunu. Kanun No: 1319, Resmi Gazete No: 13576, Ankara.

Anonim, 1984. Katma değer vergisi kanunu. Kanun No: 3065, Resmi Gazete No: 18563, Ankara.

Anonim, 2011. Mal ve hizmetlere uygulanacak katma değer vergisi oranlarının tespitine ilişkin kararda değişikli yapılması hakkında bakanlar kurulu kararı. Karar No: 2011/2604, Resmi Gazete No: 28125, Ankara.

Anonim, 2011. Gelir vergisi genel tebliği. Seri No: 280, Resmi Gazete No:28154, Ankara

Baş, S.A., 1999. 4369 sayılı kanun sonrasında zirai kazançların vergilendirilmesi. Maliye Postası.